कारागार ऐन, २०१९

	लालमोहर मिति	प्रकाशन मिति
संशोधन गर्ने ऐन	२०१९।१०।२२	२०१९।१०।२३
१. कारागार (पहिलो संशोधन) ऐन, २०४६	२०४६।६।११	२०४६।६।११
२. केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८	२०४९।१।८	२०४९।१।८
३. दण्ड सजाय सम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०५५	२०५६।१।१६	

	प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति
४. कारागार (दोस्रो संशोधन) ऐन, २०६४	२०६४।४।३२
⇒५. गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानुन संशोधन गर्ने ऐन, २०६६	२०६६।१०।७

२०१९ सालको ऐन नं. ४६

कारागार सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : शान्ति र व्यवस्था कायम राख्न कारागार सम्बन्धी नेपाल कानुनलाई संशोधन र एकीकृत गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट नेपालको संविधानको धारा ९३ अनुसार यो ऐन बनाइबक्सेकोछ

१. **संक्षिप्त नाम, विस्तार र प्रारम्भ** : (१) यस ऐनको नाम "कारागार ऐन, २०१९" रहेकोछ ।

(२) यो ऐन नेपालभर विस्तृत हुनेछ ।

⇒ यो ऐन संवत् २०६५ साल जेठ १५ गतेदेखि लागू भएको, प्रशस्ती र अधिराज्य शब्द झिकिएको ।

नेपाल कानुन आयोग

(३) यो ऐन नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाद्वारा तोकिदिएको मितिदेखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा -

(क) "अदालत" भन्नाले अदालत सरह न्यायिक काम गर्न अधिकार प्राप्त कमिशन, ट्राइब्युनल वा अड्डालाई समेत जनाउँछ ।

(ख) "कैदी" भन्नाले कुनै अदालतको फैसला अन्तर्गत सजाय पाई कारागारमा रहेको व्यक्तिलाई जनाउँछ ।

(ग) "थुनुवा" भन्नाले अपराधको तहकिकात जाँचबुझ वा पुर्पक्षका लागि अदालत, प्रहरी वा अन्य अधिकारीको हिरासतमा रहेको वा ✔सार्वजनिक सुरक्षा ऐन, २०४६ अन्तर्गत थुनामा रहेको व्यक्तिलाई जनाउँछ ।

(घ) "कारागार" भन्नाले कैदी वा थुनुवालाई कैद गर्नको निमित्त बनेको वा तोकिएको घर कोठा वा त्यस्तै अरू कुनै ठाउँ र त्यस्तो घर कोठा वा ठाउँले चर्चेको जग्गालाई समेत जनाउँछ ।

(ङ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमद्वारा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

(च) "जेलर" भन्नाले यस ऐन बमोजिम जेलरको काम गर्न नियुक्ति भएको वा तोकिएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(छ) "कारागार कार्यालय" भन्नाले जेलरको कार्यालय सम्झनु पर्छ ।

(ज) "अस्पताल" भन्नाले सरकारिया अस्पताल, डिस्पेन्सरी वा औषधालयलाई जनाउँछ ।

±(झ) "सामुदायिक सेवा" भन्नाले विद्यालय, अस्पताल, स्थानीय निकाय, देवालय, वृद्धाश्रम, अनाथालय लगायत यस्तै प्रकृतिका अन्य निकाय तथा सामाजिक संघ संस्थामा गरिने सेवा सम्झनु पर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

मिति २०२०।५।१ देखि ऐन प्रारम्भ हुने गरी मिति २०२०।४।३० को नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित ।

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित ।

± (ञ) "खुला कारागार" भन्नाले कैदीले तोकिएको समयमा आफूलाई राखिएको ठाउँभन्दा बाहिर समेत गई कुनै काम गर्न पाउने गरी त्यस्तो कैदी राख्नको लागि नेपाल सरकारले तोकेको कुनै ठाउँ सम्झनु पर्छ ।

३. **थुनुवा वा कैदी पूर्जी**: (१) कुनै व्यक्तिलाई कुनै अपराधको तहकिकात जाँचबुझ वा पुर्पक्षका लागि थुनामा राख्नु पर्ने भएमा निजलाई प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिमको थुनुवा पूर्जी दिई अन्य अधिकारीको नियन्त्रणको कारागारमा राख्नु पर्ने भए सम्बन्धित कारागार कार्यालयलाई पनि सो बमोजिमको जनाउ दिनुपर्छ ।

(२) कुनै अदालतको फैसला बमोजिम कुनै व्यक्तिलाई कैद गर्नुपर्दा निजले कुन कानुन अन्तर्गत के अपराध गरे वापत के कति सजाय हुने फैसलामा कुन मितिदेखि कुन मितिसम्म कैद हुने भएकोछ सो सबै खोली कैद ठेकी मुद्दा फैसला भएको तीन दिन भित्र कैदी पूर्जी दिई सो कुराहरू र निजको वतन, वर्ष, वर्ण र हुलिया समेत खोली कारागार कार्यालयका नाउँमा पूर्जी लेखी कारागार पठाई दिनुपर्छ ।

(३) थुनिने वा कैद पर्ने कुनै व्यक्तिको उपदफा (१) वा (२) बमोजिम दिइएको पूर्जी बुझी नलिएमा सो बुझी नलिएको व्यहोरा जनाई नजिकको एक अड्डाका हाकिमको सोही पूर्जीमा साक्षी सही गराई राख्नु पर्छ ।

४. **थुनुवा वा कैदी बुझिलिने** : (१) प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम रीत पुऱ्याई थुन्न वा कैद गर्न पठाइएको व्यक्तिलाई कारागार कार्यालयले बुझिलिई प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम थुनामा वा कैदमा राख्नुपर्छ ।

(२) प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिमको रीत नपुऱ्याई कुनै व्यक्तिलाई थुन्न वा कैद गर्न पठाइएकोमा कारागार कार्यालयले बुझिलिई पूर्जी बमोजिम निजलाई थुना वा कैदमा राखी रीत नपुगेको कुराहरू खोली रीत पुऱ्याउनकालागि सम्बन्धित अधिकारी समक्ष लेखी पठाउनु पर्छ ।

५. **थुनुवा वा कैदीको तलासी लिने** :(१) कुनै थुनुवा वा कैदीलाई कारागार भित्र प्रवेश गराउँदा निजको तलासी लिनु पर्छ र कुनै हतियार वा निषिद्ध वस्तु फेला परेमा सो कब्जा गर्नु पर्छ ।

± दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

(२) प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम थुनुवा कैदीले कारागार भित्र लैजान पाउने वा निजको उपयोगको निमित्त कारागार भित्र पठाउन हुने निजको दैनिक व्यवहारको निमित्त चाहिने भन्दा बढ्दा मालसामानहरू थुनुवा वा कैदीलाई आवश्यक भएको बखत दिने गरी जेलरको जिम्मा राख्नु पर्छ ।

६. **<u>थुनुवा वा कैदीलाई राख्ने व्यवस्था</u>** : (१) थुनुवा वा कैदीलाई थुन्दा वा कैद गर्दा देहाय बमोजिम राखिनेछ :-

(क) लोग्नेमानिस र स्वास्नीमानिस छुट्याई पाएसम्म छुट्टाछुट्टै घरमा र सो नभै एउटै घरमा राख्नु पर्ने भएमा परस्पर भेटघाट वा कुराकानी गर्न नपाउने गरी सो घरको भिन्दा भिन्दै भागमा,

(ख) थुनुवा र कैदी एउटै कारागारमा राख्ने व्यवस्था भएकोमा खण्ड (क) का अधीनमा रही थुनुवा र कैदी छुट्याई यथासम्भव छुट्टाछुट्टै भागमा,

(ग) खण्ड (क) र (ख) का अधीनमा रही एक्काईस वर्ष मुनिको र एक्काईस वर्ष माथिको कैदी वा थुनुवालाई छुट्याई यथासम्भव भिन्दा भिन्दै भागमा,

(घ) खण्ड (क) र (ग) का अधिनमा रही देवानी मुद्दा र फौजदारी मुद्दाका कैदीलाई छुट्याई यथासम्भव भिन्दा भिन्दै भागमा,

(ङ) रोगी थुनुवा वा कैदीलाई छुट्याई यथासम्भव भिन्दै भागमा ।

❍(च) पागल र अर्धपागल थुनुवा वा कैदीलाई छुट्याई यथासम्भव भिन्दै भागमा ।

(२) फौज्दारी मुद्दामा सजाय पाएका कैदीलाई आवश्यकतानुसार एक्लै भिन्दै कोठामा राख्न हुन्छ ।

❍ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

❒७. **नेल हतकडी नलगाइने** : कैदबाट भागी पक्राउ परेको वा कैदबाट भाग्ने उद्योग गर्ने वा दफा २२ को उपदफा (२) बमोजिमको कुनै काम कुरा गर्ने कैदी बाहेक अन्य थुनुवा वा कैदीलाई कारागारभित्र नेल वा हतकडी लगाइने छैन ।

८. **कारागारमा नाबालकको हेरचाह** : (१) थुनिए वा कैद परेकी स्वास्नीमानिसको कारागार भित्र छोरा छोरी जन्मेछ वा दुई वर्ष नपुगेको नाबालक छोरा छोरी रहेछ भने बाहिर हेरबिचार गर्ने वारिसवाला भए पनि निजलाई आमाले आफैसित राखी हेरविचार गर्न चाहेमा कारागार भित्रै राख्न हुन्छ । त्यस्ता नाबालक दुई वर्ष पुगेपछि, आवश्यक भएमा बाहेक, निजलाई वारिसवालाको जिम्मा लगाई दिनु पर्छ ।

❒(२) कुनै थुनुवा वा कैदीको निजले लालन पालन गर्नु पर्ने नाबालक रहेछ र त्यस्तो नाबालकको लालन पालन गर्ने अरू कोही रहेनछ भने निज थुना वा कैदमा रहुन्जेल त्यस्तो नाबालकको सम्पूर्ण हेर विचार, शिक्षा दीक्षा र लालन पालन तोकिए बमोजिम नेपाल सरकार को खर्चमा गरिनेछ ।

(३) बाह्र वर्ष ननाघेको कुनै नाबालक थुनिए वा कैद परेमा निजको हेरबिचार गर्न निजको आमा, बाबु वा अरू नातादार कारागार भित्र बस्न चाहेमा पनि बस्न दिइने छैन ।

९. **थुनुवा र कैदीहरूको सिधा खर्च र लुगा सम्बन्धी व्यवस्था** : कारागारमा थुनिएका वा कैद परेका थुनुवा वा कैदीहरू र त्यस्ता थुनुवा र कैदीहरूको दफा (८) को उपदफा (१) र (२) मा उल्लेख भएका नाबालक छोरा छोरीलाई तोकिए बमोजिम सिधा खर्च र लुगा दिइनेछ ।

तर-

(क) कैद नठेकिई एकवर्ष सम्म वा सो भन्दा बढी थुनामा रहेको थुनुवालाई लुगा दिइनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

❒ पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

[❒](ख) कुनै थुनुवा वा कैदीले आफ्नो सिधा र लुगाको व्यवस्था आफ्नै खर्चमा गर्न चाहेमा तोकिए बमोजिम निजलाई त्यस्तो व्यवस्था गर्न दिइनेछ ।

१०. थुनुवा वा कैदीहरूलाई काममा लगाउने : प्रचलित नेपाल कानुनमा अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक कुनै थुनुवा वा कैदीलाई निजको इच्छा विरुद्ध कुनै काममा लगाइने छैन ।

तर नेपाल सरकारले थुनुवा र कैदीहरूको स्वास्थ्य, आर्थिक उन्नति वा सुधारको निमित्त आवश्यक ठानेमा कुनै थुनुवा वा कैदीलाई कुनै काममा लगाउने व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

[±]**१०क. सामुदायिक सेवामा पठाउन सक्ने** : (१) यस ऐन वा प्रचलित नेपाल कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै मुद्दामा तीन वर्षसम्म कैद सजाय हुने ठहरिएका कसूरदारलाई मुद्दा हेर्ने अधिकारीले सामुदायिक सेवामा पठाउन सक्नेछ ।

तर प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम स्थापना वा गठन भएको अदालत बाहेक मुद्दा हेर्ने अन्य अधिकारीले उपदफा (१) बमोजिम कसूरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउँदा सम्बन्धित जिल्ला अदालतको अनुमति लिनु पर्नेछ ।

(२) सामुदायिक सेवामा पठाइएको कसूरदारले त्यस्तो सेवा गरे बापत कुनै पारिश्रमिक तथा सुविधा पाउने छैन ।

(३) सामुदायिक सेवामा रहेको कुनै कसूरदारले आफूलाई ठेकिएको काम नगरेमा त्यस्तो कसूरदारलाई सम्बन्धित जिल्ला अदालतको अनुमति लिई बाँकी कैद भुक्तान गर्न कारागारमै पठाउन सकिनेछ ।

(४) सामुदायिक सेवा सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

[±]**१०ख. खुला कारागारमा राख्न सक्ने** : (१) यस ऐन वा प्रचलित नेपाल कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि तीन वर्षभन्दा बढी कैद सजाय भई कम्तीमा एक तिहाई कैदको

❒ पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

± दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

अवधि भुक्तान गरिसकेको कैदीलाई तोकिएको अधिकारीले खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम खुला कारागारमा बसेको अवधिलाई कैद भुक्तान गरे सरह मानिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम खुला कारागारमा बस्ने कैदीले यस ऐन बमोजिम पाउने सिधा, लुगा तथा औषधि उपचार खर्च पाउने छैन ।

(४) खुला कारागार सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

±**१०ग. <u>सामुदायिक सेवा वा खुला कारागारमा नपठाइने</u>:** दफा १०क. र १०ख. मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका मुद्दामा कसूरदार ठहरिएकालाई सामुदायिक सेवा वा खुला कारागारमा पठाइने छैन :-

(क) मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण),

(ख) जबरजस्ती करणी,

(ग) कैदबाट भागे भगाएको,

(घ) भन्सार चोरी निकासी पैठारी,

(ङ) लागू औषधको कारोबार,

(च) भ्रष्टाचार सम्बन्धी,

(छ) जासूसी सम्बन्धी,

(ज) संरक्षित वन्यजन्तु सम्बन्धी मुद्दा,

(झ) पुरातात्विक वस्तु सम्बन्धी ।

११. <u>स्वास्थ्य र उपचार</u> : (१) मानसिक वा शारीरिक बिरामी परेका थुनुवा वा कैदीहरूलाई सरकारिया चिकित्सकद्वारा उपचार गराउनु पर्छ ।

तर कुनै थुनुवा वा कैदीले आफ्नो खर्च लगाई अरू कुनै चिकित्सकबाट उपचार गराउन चाहेमा तोकिए बमोजिम त्यस्तो उपचार गराउन अनुमति दिइनेछ ।

± दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

(२) कुनै थुनुवा वा कैदी असाध्य बिरामी परी निजको राम्रो उपचारका लागि निजलाई अस्पतालमै राख्न आवश्यक छ भन्ने सरकारी चिकित्सकले ठहराई कारण सहित आफ्नो लिखित राय व्यक्त गरेमा त्यस्तो थुनुवा वा कैदीलाई नेल वा हतकडी परेकोमा सो समेत काटी तोकिएबमोजिम अस्पतालमा राखी औषधि गराउनु पर्छ ।

❒(३) बिरामी परी सिकिस्त भएको कुनै थुनुवा वा कैदी बाँच्ने नबाँच्ने दोसाँधमा रहेको कुराको कारण सहितको राय सरकारी चिकित्सकले दिएमा त्यस्तो थुनुवा वा कैदीको हकवालाले निजलाई घाट लैजान चाहेमा निजको रोग निको भएमा पुनः कारागारमा फिर्ता ल्याउने व्यहोराको हाजिर जमानी कागज गराई त्यसरी थुनिएको ठाउँको नजिकको घाटमा लैजान दिइनेछ । थुनुवा वा कैदी जिम्मा लिई घाट लैजाने हकवालाले सम्बन्धित थुनुवा वा कैदीको स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रतिवेदन लेखी प्रत्येक हप्ता सम्बन्धित कारागारलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) वा (३) अन्तर्गत अस्पताल वा घाट लगिएको थुनुवा वा कैदी कारागार भित्रै रहेको सम्झिनेछ र सो अवधि निजलाई हुने कैदको अवधिमा कट्टा गरिनेछ ।

(५) उपदफा (२) वा (३) मा उल्लेख भएको थुनुवा वा कैदीलाई निको भएमा निजलाई थुन्न नपर्ने भएकोमा वा निजको कैद म्याद भुक्तान भै सकेकोमा बाहेक निजलाई फेरि कारागार भित्र राखिनेछ ✂... ...

१२. **<u>थुनुवा वा कैदी स्वास्नीमानिस गर्भवती भएमा</u>** : (१) कुनै थुनुवा वा कैदी स्वास्नीमानिस गर्भवती रहिछ भने ✎...............राजकाज सम्बन्धी मुद्दाको वा दामल वा जन्म कैदको सजाय पाएकी वा त्यस्तो सजाय हुने अपराधको अभियोग लागेकी थुनुवा वा ज्यानमारा बाहेक अरूको हकमा ६ महिनाको गर्भपुगेपछि जमानी लिई छाडी दिनुपर्छ र त्यसरी जमानीमा छुटेकीलाई निजको बालक जन्मेको दुई महिना भएपछि थुन्न नपर्ने भएकोमा वा कैद म्याद भुक्तान भै सकेकोमा बाहेक फेरि कारागार भित्र राखिनेछ ।

❒ पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

✂ पहिलो संशोधनद्वारा झिकिएको ।

✎ गणतन्त्र सुदृढीकरण तथा केही नेपाल कानुन संशोधन गर्ने ऐन, २०६६ द्वारा झिकिएको ।

नेपाल कानून आयोग

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै गर्भवती स्वास्नीमानिस कारागार बाहिर रहेकोमा निज कारागार भित्रै रहेको सरह गरी निज बाहिर रहेको अवधि जति निजलाई हुने कैदको अवधिमा कट्टा गरिनेछ ।

१३. **थुनुवा वा कैदीको मृत्यु भएमा गर्ने** : (१) कुनै थुनुवा वा कैदीको मृत्यु भएमा सरकारी चिकित्सकलाई जचाई निजले सो कुरा प्रमाणित गरेमा सो बेहोराको र मर्नेको जायजातको तायदाती मुचुल्का लेखी सो बखत पालो पहरामा परेको पाले सिपाही र थुनुवा कैदीहरूमा पाएसम्म चार जनामा नघटाई सो मुचुल्कामा साक्षी गराई मर्ने थुनुवा वा कैदीको जायजात धरौटी स्याहामा आम्दानी बाँधी जुन अड्डामा वा अदालत मार्फत थुनिए वा कैद भएको हो सो अड्डा वा अदालतलाई र सो मर्ने थुनुवा वा कैदीको हकवालालाई समेत जेलरले तोकिएबमोजिम सो कुराको जनाउ दिनुपर्छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको जनाउ तामेल भएको मितिले बाटाका म्याद बाहेक पैंतीस दिन भित्र हकवालाले सो मर्ने थुनुवा वा कैदीको जायजात लिन आएमा तोकिएको रीत पुऱ्याई निजलाई सो जायजात दिनुपर्छ । सो म्याद भित्र कुनै हकवाला नआएमा सो जायजात लिलाम बिक्री गरी आएको नगद स्याहामा आम्दानी बाँधी सरकारी कोषमा दाखिल गर्नुपर्छ ।

(३) मरेको कुनै थुनुवा वा कैदीलाई निजको वारिसले उठाई लैजान चाहेमा अन्यथा गर्न आवश्यक भएमा बाहेक सो वारिसको जिम्मा लगाई दिनु पर्छ । सो बमोजिम वारिसले उठाई नलगेमा वा कुनै वारिस नै नभएकोमा तोकिएबमोजिम कारवाई गर्नुपर्छ ।

१४. **भेटघाट र पत्र व्यवहार** : (१) कुनै थुनुवा वा कैदीले वा त्यस्तो थुनुवा वा कैदीसित अरू कुनै व्यक्तिले भेट वा पत्र व्यवहार गर्न चाहेमा, तोकिएको अवस्थामा बाहेक, भेट वा पत्र व्यवहार गर्न तोकिएबमोजिम दिइनेछ ।

तर यस उपदफामा लेखिएको कुनै कुराले कुनै थुनुवा वा कैदीको कानुनी सल्लाहकारलाई त्यस्तो थुनुवा वा कैदीसित तोकिएबमोजिम भेट गर्न बाधा पुऱ्याउने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा गरिएको व्यवस्थाको विरुद्ध कुनै पत्र व्यवहार गरिएकोमा त्यस्तो सबै पत्र इत्यादि नष्ट गर्न सकिनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

१५. **थुनुवा वा कैदीलाई अड्डा वा अदालतमा हाजिर गराउने** : (१) कुनै मुद्दा मामिलामा प्रमाण वा कुनै आवश्यक कुरा बुझ्नको लागि कुनै अड्डा वा अदालतले कुनै थुनुवा वा कैदीलाई हाजिर गराउन आवश्यक भएमा देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ :-

(क) अदालतले भए सो कैदी वा थुनुवा थुनिए वा कैद परेको कारागार कार्यालयलाई सोझै पूर्जी गरी पठाउने,

(ख) अरू अड्डाले भए सो थुनुवा वा कैदी जुन अड्डा वा अदालत मार्फत थुनिए वा कैद परेको हो सो अड्डा वा अदालतलाई पूर्जी लेखी पठाउने ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिमको पूर्जी आएपछि सो थुनुवा वा कैदीलाई थुन्ने वा कैद ठेक्ने अड्डा वा अदालतले पनि सो पूर्जी बमोजिम त्यस्तो थुनुवा वा कैदीलाई पूर्जी लेखी पठाउने अड्डामा हाजिर गराउनको निमित्त सम्बन्धित कारागार कार्यालयलाई पूर्जी लेखी पठाई दिनुपर्छ ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिम वा उपदफा (२) बमोजिमको पूर्जी पाएपछि जेलरले पनि त्यस्तो थुनुवा वा कैदीलाई तोकिएबमोजिम हाजिर गराउनु पर्छ ।

१६. **कारागार प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) आफ्नो इलाका भित्रको कारागारको प्रशासन एवं सो सम्बन्धी अन्य सबै व्यवस्थाको सामान्य रेखदेख गर्ने कर्तव्य सम्बन्धित ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारीको हुनेछ ।

(२) प्रत्येक कारागारको निमित्त एकजना जेलर र निज मातहतका अन्य कर्मचारी नेपाल सरकार बाट ठेकिएको संख्यामा रहनेछन् ।

१७. **जेलर र अन्य कर्मचारीको कर्तव्य** : (१) जेलरको कर्तव्य देहाय बमोजिमको हुनेछ :-

(क) कारागारको सबै मिसिल, किताब, कागजात एवं मालसामानहरू र यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम निजको जिम्मा लगाइएको सबै चीज एवं मालसामनहरू सुरक्षित रूपले राख्ने,

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

(ख) थुनुवा कैदी भाग्न नपाउने गरी पालो पहराको बन्दोबस्त गर्ने र त्यस्तो पालो पहरामा खटिएका व्यक्ति आफ्नो काममा रुजु हाजिर रहेको वा नरहेको वा त्यस्तो व्यक्तिले आफ्नो काम कर्तव्य राम्रोसित पालन गरेको वा नगरेको कुराको रेखदेख गर्ने,

(ग) यस ऐनको अन्य दफा वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा अन्य प्रचलित नेपाल कानुनमा लेखिए बमोजिमको अरू कर्तव्यको पालन गर्ने ।

(२) प्रत्येक जेलरले आफ्नो निमित्त सरकारी तवरबाट ठेकिएको ठाउँमा निवास गर्नुपर्छ र सम्बन्धित ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अनुमति नलिई साधारणतया राती कारागार छाडी अन्त कतै जान हुँदैन ।

(३) कारागार भित्र वा कारागारबाट बाहिर कुनै चिज वा मालसामान ल्याउन लैजान लाग्दा कारागारमा त्यस बखत पालो पहरामा रहेको पाले सिपाहीले जाँची शंका लागेको व्यक्तिको तलासी समेत लिनु पर्छ र कुनै निषिद्ध वस्तु ल्याउन वा लैजान लागेको वा कारागारको कुनै सम्पत्ति बाहिर लैजान लागेको फेला परेमा जेलरलाई तुरुन्त सो कुराको सूचना दिनुपर्छ ।

(४) कारागारका कुनै कर्मचारी जेलर वा सम्बन्धित ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अनुमति विना कारागारबाट अनुपस्थित रहन हुँदैन ।

(५) कारागारका कर्मचारीहरूको अन्य कर्तव्य तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१८. **म्यादभन्दा बढी थुन्न वा कैद गर्न नहुने** : (१) म्याद तोकिई थुनिए वा कैद परेका थुनुवा वा कैदीलाई सो म्याद पुगेपछि र प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट छोड्न आदेश भै आएका थुनुवा वा कैदीलाई सो आदेश बमोजिम चौबीस घण्टा भित्र जेलरले थुना वा कैदबाट मुक्त गरी दिनुपर्छ ।

(२) पुर्पक्षलाई थुनिएको थुनुवाका सम्बन्धमा निज कारागार भित्र थुनिएको ६ महिनासम्ममा पनि कैद म्याद ठेकिएको रहेनछ वा निजलाई थुनाबाट मुक्त गर्ने आदेश

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित । (दफा १८ को उपदफा (४) पहिलो संशोधनद्वारा थप भएको)

नेपाल कानून आयोग

आएको रहेनछ भने सो ६ महिना नाघेका तीन दिन भित्र जेलरले सो सम्बन्धित सबै कुरा खोली त्यस्तो थुनुवालाई थुन्न आदेश दिने अदालतको पुनरावेदन सुन्ने अदालतमा प्रतिवेदन गर्नुपर्छ ।

❖(३) कुनै थुनुवा वा कैदीलाई छाड्नु पर्ने गरी फैसला वा आदेश भएकोमा त्यसको सूचना अविलम्ब सम्बन्धित कारागारलाई पठाई दिनुपर्छ ।

✔(४) पुनरावेदन अदालतको मुख्य न्यायाधीश वा न्यायाधीशले पुनरावेदन अदालतको प्रादेशिक अधिकार क्षेत्र भित्रको कारागारको वर्षमा कम्तिमा एक पटक निरीक्षण गर्नु पर्नेछ र त्यसरी निरीक्षण गर्दा कुनै व्यक्ति ठेकिएको कैद भन्दा बढी अवधि कैदमा रहेको वा प्रचलित कानुनले थुन्न पाउने भन्दा बढी अवधि थुनामा परेको देखेमा त्यस्तो कैदी वा थुनुवालाई तुरुन्त छाडी दिने आदेश दिन सक्नेछ र त्यस्तो आदेश भएकोमा त्यसको पालन गर्नु सम्बन्धित जेलरको कर्तव्य हुनेछ । पुनरावेदन अदालतको मुख्य न्यायाधीश वा न्यायाधीशले कुनै कैदी वा थुनुवालाई तुरुन्त छाडी दिने आदेश दिएकोमा र कारागार निरीक्षण गर्दा यस ऐन बमोजिम नभएको वा नगरेको अन्य कुरा देखेमा सो कुरा समेत खुलाई सर्वोच्च अदालत र नेपाल सरकार , गृह मन्त्रालयमा प्रतिवेदन पठाउनु पर्नेछ ।

❖(५) कुनै कर्मचारीको हेलचक्र्याईबाट कुनै थुनुवा वा कैदी प्रचलित कानुनबमोजिम भन्दा बढी समयसम्म थुना वा कैदमा रहेको देखिएमा वा यस ऐन बमोजिम नभएको वा नगरेको अन्य कुनै कुरा देखिएमा त्यस्तो कर्मचारी उपर विभागीय कारवाही भई सजाय हुनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

१९. **कारागारको जाँच** : (१)प्रत्येक ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारीले आफै वा आफू मुनिका असिष्टेण्ट पठाउनेछ । ६ महिनामा एक पटक र आवश्यक देखेमा जहिलेसुकै पनि आफ्नो मातहतमा रहेको कारागारको जाँच गर्नु गराउनु पर्छ ।

(२) उपदफा (१) अन्तर्गत जाँच गर्न गएका ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा असिष्टेण्टले देहायका कुराहरूको जाँच गर्नुपर्छ :-

---

❖ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित ।

(क) कैद म्याद ठेकिएको कैदीले म्याद पुगेको दिन रिहाई पाएको छ वा छैन,

(ख) प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम हुनु गर्नु पर्ने अरू काम कुरा सो बमोजिम भए गरेको छ वा छैन ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कुरा जाँच्दा कुनै काम कुरा प्रचलित नेपाल कानुनको वर्खिलाप भए गरेको देखिएमा दफा २० मा लेखिएकोमा सोही बमोजिम र सो दफामा नलेखिएको कुरामा तोकिए बमोजिमको काम कारवाही गर्न गराउन पर्छ ।

२०. **कारागार जाँच पछि गर्नुपर्ने कारवाई** : दफा १९ बमोजिम कारागार जाँच्ने ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा असिष्टेण्टले कारागारको जाँच गरेपछि देहायका कुरामा देहाय बमोजिम गर्नुपर्छ :-

(क) थुनुवा वा कैदी म्याद भन्दा बढी थुनिए वा कैद परेको देखिएमा त्यस्ता थुनुवा वा कैदीलाई तुरुन्त थुना वा कैदबाट मुक्त गरी सो थुनुवा वा कैदीलाई थुन्ने वा कैद गर्ने अड्डा वा अदालतलाई सो कुराको सूचना दिने ।

(ख) पुर्पक्षका लागि थुनिएको व्यक्तिको सम्बन्धमा जेलरले दफा १८ को उपदफा (२) बमोजिमको कारवाई नगरेकोमा सो गर्न लाउने ।

(ग) कारागारका कुनै कर्मचारीले आफ्नो कर्तव्य पालन नगरेको वा कर्तव्य पालनमा लापरवाही गरेको देखिएमा निज उपर मुद्दा वा अन्य कारवाई चलाउन पर्ने भएमा प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम त्यस्तो कारवाई आफैले गर्न हुनेमा आफैले गर्ने र आफैले गर्न नहुनेमा सो कुराको जनाउ सम्बन्धित अधिकारीलाई पठाउने ।

२१. **थुनुवा वा कैदीले बिन्तिपत्र, दरखास्त इत्यादि दिंदाको कार्य प्रणाली** : (१) कुनै थुनुवा वा कैदीले कुनै मुद्दा मामिलाका सम्बन्धमा कुनै अड्डा वा अदालतमा दिनुपर्ने कुनै फिरादपत्र, प्रतिउत्तरपत्र, पुनरावेदनपत्र, बिन्तिपत्र, दरखास्त जनाउ इत्यादि सो अड्डा वा अदालतमा दाखिल गर्नलाई आफू थुनिए वा कैद परेको कारागार कार्यालयमा दाखिल गरेमा सो कार्यालयले म्याद भित्रको भए निजको सहिछाप गराई प्रचलित नेपाल कानुनले

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

दस्तूर लाग्नेमा दस्तूर समेत बुझी लिई त्यस्को निस्सा दिई कागज दस्तूर दाखिल गरेको मिति समेत लेखी जुन अड्डा वा अदालतमा पठाउनु पर्ने हो सो अड्डा वा अदालतमा चलानीसाथ तीन दिन भित्र पठाई दिनुपर्छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कारागार कार्यालयबाट चलान भै आएको कागजपत्र सम्बन्धित अड्डा वा अदालतले बुझी लिई प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम गर्नुपर्छ ।

(३) थुनुवा वा कैदीले आफू थुनिएको वा कैद परेका कारागारमा म्याद तारिख भित्रै उपदफा (१) मा लेखिएको कागज दस्तूर बुझाएकोमा म्याद तारीख जान सक्तैन ।

२२. **कारागार सम्बन्धी अपराध** : (१) कसैले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको बर्खिलाप कारागार भित्र वा कारागारबाट बाहिर कुनै चीज वा मालसामान ल्याएको वा लगेको वा सो गर्ने उद्योग गरेको वा कुनै थुनुवा वा कैदीलाई मनाही गरिएको कुनै चीज वा मालसामान दिए वा पुऱ्याएको वा सो गर्ने उद्योग गरेको वा कुनै थुनुवा वा कैदीसित पत्र व्यवहार गरेको वा कारागारका कुनै कर्मचारीले जानी जानी वा लापरवाही गरी सो कुराहरू हुन दिएको वा कुनै व्यक्तिले माथि लेखिएको कुनै अपराधको दुरुत्साहन दिएको ठहरेमा त्यस्तो व्यक्ति वा कर्मचारीलाई ६ महिना सम्म कैदै वा दुई सय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुबै हुन सक्तछ ।

(२) कुनै थुनुवा वा कैदीले निम्नलिखित कुनै काम कुरा गरेमा निजलाई चेतावनी दिन वा असल चालचलन बापत दण्ड सजायबाट कुनै छुटको सहुलियतबाट बञ्चित गर्न वा पन्ध्र दिनमा नबढाई एकान्त ठाउँ वा कोठामा थुन्न वा स्वास्नीमानिस र रोगी बाहेक अरू थुनुवा वा कैदीको हकमा एक महिनामा नबढाई पहिले नेल नपरेकोमा नेल ठोक्न, नेल परी सकेकोमा हतकडी हाल्न र नेल हतकडी परिसकेकोमा जञ्जीर हाल्न सकिनेछ :-

(क) कुनै व्यक्ति उपर कुनै किसिमले अपराधिक बल प्रयोग गरेमा,

(ख) कुनै व्यक्ति उपर अपमानजनक वा धम्कीपूर्ण भाषा प्रयोग गरेमा,

(ग) अनैतिक वा अभद्र वा अनुशासनहीन आचरण गरेमा,

(घ) विना अधिकार नेल वा हतकडी खोले वा भाँचेमा,

(ङ) कारागारको कुनै सम्पत्ति जानी जानी बिगारे वा नासेमा,

नेपाल कानून आयोग

(च) कुनै मिसिल वा कागजात नासे, बिगारे, वा च्यातेमा,

(छ) निषेध गरिएको कुनै चीज वा मालसामान लिए राखे वा पठाएमा,

(ज) कुनै कर्मचारी वा थुनुवा वा कैदी उपर जानी जानी झुठो अभियोग लाग्ने कुरा गरेमा,

(झ) बिरामी भएको बहाना गरेमा,

(ञ) आगलागी भएको वा कुनै षडयन्त्र गरिएको वा कुनै थुनुवा वा कैदी भागेको वा भाग्न उद्योग गरेको वा कारागारको कर्मचारी वा कुनै थुनुवा वा कैदी उपर आक्रमण भएको वा हुने तयारी भैरहेको कुरा थाहा पाउना साथ जाहेर नगरेमा वा जाहेर गर्न इन्कार गरेमा,

(ट) कुनै कैदी वा थुनुवालाई भगाएमा वा भगाउने उद्योग गरेमा,

(ठ) यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमको बर्खिलाप अन्य कुनै काम कुरा गराएमा ।

(३) उपदफा (२) मा लेखिएको अपराधका सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमको एउटा छुट्टै किताब राख्नुपर्छ र सो दफा अन्तर्गत कुनै थुनुवा कैदीलाई कुनै सजाय भएकोमा सो कुरा सो किताबमा जनाई जेलरले आफ्नो दस्तखत गर्नुपर्छ ।

२३. **थुनुवा वा कैदीको चलानी** : थुनुवा वा कैदीलाई एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा चलान गर्दा तोकिए बमोजिम चलान गर्नुपर्छ ।

२४. **कैदी थुनुवा भागे वा भगाएमा सजाय** : (१) थुनुवा वा कैदी बाहेक अरू कसैले थुनुवा वा कैदीलाई भगाएमा वा भगाउने उद्योग गरेमा निजलाई देहाय बमोजिम सजाय हुनेछ :-

(क) सम्बन्धित अड्डा वा अदालत वा कारागारका कर्मचारीले घूस खाई वा मरमोलाहिजा गरी भगाएको रहेछ भने घूस खाएकोमा सो घूसको बिगो समेत जफत गरी निजलाई :-

नेपाल कानून आयोग

(१) ♦… … …

(२) दामल वा जन्म कैदको सजाय पाएको कैदी वा त्यस्तो सजाय हुने अपराधको अभियोग लागेको थुनुवा भगाएको भए दश वर्ष कैदै,

(३) अरू थुनुवा वा कैदी भगाएको भए घूस खाएकोमा सो घूसको बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गरी दुई वर्षदेखि ६ वर्षसम्म कैदै ।

(ख) खण्ड (क) मा लेखिए बाहेकका अन्य सरकारी कर्मचारीले घूस खाई वा मरमोलाहिजा गरी भगाएको रहेछ भने घूस खाएकोमा सो घूसको बिगो समेत जफत गरी निजलाई :-

(१) ♦… … …

(२) दामल वा अन्य कैदको सजाय पाएको कैदी वा त्यस्तो सजाय हुने अपराधको अभियोग लागेको थुनुवा भगाएको भए ६ वर्ष कैदै,

(३) अरू थुनुवा वा कैदी भगाएको भए घूस खाएकोमा सो घूसको बिगो बमोजिम जरिवाना समेत गरी दुई वर्षदेखि ६ वर्षसम्म कैदै ।

(ग) सम्बन्धित अड्डा वा अदालत वा कारागारका कर्मचारीले खण्ड (क) मा लेखिए बमोजिम नगरी आफ्नो कर्तव्य पालनमा लापरवाही मात्र गरी भगाएको रहेछ भने निजलाई ६ महिनासम्म कैदै वा दुई सय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुबै ।

(घ) सरकारी कर्मचारी बाहेक अरू कसैले भगाएमा निजलाई :-

नेपाल कानून आयोग

♦ दण्ड सजाय सम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०५५ द्वारा झिकिएको ।

(१) ◆… … … दामलको वा जन्म कैदको सजाय भएको कैदी वा त्यस्तो सजाय हुने अपराधको अभियोगको थुनुवा भगाएको भए पाँच वर्ष कैदै,

(२) अरू थुनुवा वा कैदी भगाएको भए दुई वर्षसम्म कैदै वा पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना,

तर यस खण्ड बमोजिम सजाय गर्दा भाग्ने थुनुवा वा कैदीलाई भएको वा हुन सक्ने बाँकी कैदको आधा भन्दा बढी हुने गरी सजाय गरिने छैन ।

(ङ) कसैले कुनै थुनुवा वा कैदी भगाउने उद्योग गरेकोमा सो थुनुवा वा कैदी भाग्न नपाउँदै जाहेर भएकोमा ६ महिना सम्म कैदै वा दुई सय रुपैयाँ सम्म जरिवाना ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क), (ख) वा (ग) मा लेखिएका व्यक्तिले कुनै थुनुवा वा कैदी भगाएकोमा बिगो समेत बुझ्न वा दिलाउन पर्ने रहेछ भने सो भगाउने व्यक्तिबाट भरी भराउ गर्नुपर्छ ।

(३) कैद म्याद ठेकिएको कैदी भागेमा पक्रिएपछि निजलाई बाँकी कैदको डेढी बढाई सजाय हुनेछ ।

(४) कुनै थुनुवा भागेमा मुद्दा फैसला भएपछि निजलाई भएको सजायमा निजले भाग्नु भन्दा अघि थुनामा बसेको अवधि कट्टा गरी बाँकी हुने सजायमा डेढी बढाई सजाय कायम गरी त्यसमा निज भाग्नु भन्दा अघि वा पछि थुनामा रहेको जम्मा अवधि कट्टी गरी बाँकी रहन आउने सजाय हुनेछ ।

(५) उपदफा (३) वा (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सो उपदफाहरू बमोजिम डेढी बढाई सजाय कायम गर्दा भाग्ने थुनुवा वा कैदी जुन अपराधमा कैद परेको हो सो अपराधमा हुन सक्ने सजायको उपल्लो हदको सवाई भन्दा बढी हुने गरी सजाय कायम गरिने छैन ।

नेपाल कानून आयोग

◆ दण्ड सजाय सम्बन्धी केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०५५ द्वारा झिकिएको ।

(६) उपदफा (३), (४) वा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सो उपदफाहरू बमोजिम सजाय गर्दा बीस वर्ष भन्दा बढी कैदै हुने गरी सजाय गरिने छैन ।

२५. **कारागारका कर्मचारीले आफ्नो कर्तव्य पालन नगरेमा सजाय** : जेलर वा कारागारका अरू कुनै कर्मचारीले यस ऐनको वा यस ऐन अन्तरगत बनेको नियमको वा अधिकार प्राप्त अधिकारीले दिएको आदेशको बर्खिलाप गरी आफ्नो कर्तव्य पालन नगरेमा वा जानी जानी आफ्नो कर्तव्य पालनमा लापरवाही देखाएमा वा अनुमति नलिई आफ्नो काम छोडी कतै गएको वा गयल परेको देखिएमा निजलाई यस ऐनका अन्य दफामा कुनै खास कुराका सम्बन्धमा खास सजाय तोकिएकोमा सोही बमोजिम र सो बमोजिम नतोकिएकोमा अवस्था अनुसार तीन महिना सम्म कैदै वा दुईसय रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुबै हुनेछ ।

२६. **यो ऐन अन्तर्गतको मुद्दा मामिला चलाउने र हेर्ने अधिकार** : (१) प्रचलित अन्य नेपाल कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि थुनुवा कैदी भागे भगाएको वा दफा २२ को उपदफा (१) अन्तर्गतको मुद्दा मामिला हेरी किनारा गर्ने अधिकार जुन इलाकाको कारागारको कैदी वा थुनुवा हो सोही इलाकाको जिल्ला अदालतलाई हुनेछ ।

(२) दफा २२ को उपदफा (२) अन्तर्गतको अपराधको ठाडो जाँचबुझ गरी सजाय गर्ने अधिकार सम्बन्धित जेलरलाई हुनेछ र निजले यस उपदफा अन्तर्गत दिएको कुनै आदेश उपर पुनरावेदन लाग्ने छैन ।

तर यस उपदफा अन्तर्गत जेलरले कुनै थुनुवा वा कैदीलाई सजाय गरेकोमा त्यस्तो सूचना सम्बन्धित ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई दिनुपर्छ ।

(३) प्रचलित अन्य नेपाल कानुनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दफा २५ अन्तर्गतको अपराध सम्बन्धी मुद्दा मामिला हेरी किनारा गर्ने अधिकार सम्बन्धित ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई हुनेछ ।

(४) दफा २२ को उपदफा (१) दफा २४ र दफा २५ अन्तर्गतको अपराधको तहकिकात गरी मुद्दा चलाउने कर्तव्य सम्बन्धित जेलरको हुनेछ र सो बमोजिम तहकिकात गर्दा कसूरमा मुछिएको व्यक्तिलाई गिरफ्तार गर्ने कुनै व्यक्ति वा स्थानको

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

तलासी लिने, अभियुक्तलाई बयान गराउने, सरजमीन मुचुल्का तयार गर्ने समेत प्रचलित नेपाल कानुनले प्रहरीले पाए सरहको सबै अधिकार जेलरलाई हुनेछ र त्यस्तो तहकिकात गर्दा पहिलेदेखि थुना वा कैदमा रहेका बाहेक अभियुक्तलाई तारीखमा राख्ने वा जमानीमा छाड्ने बारे अदालतलाई भए सरहको अधिकार पनि आवश्यकतानुसार जेलरलाई हुनेछ ।

(५) उपदफा (४) अन्तर्गत जेलरले गिरफ्तार गरेको व्यक्ति मध्ये पहिलेदेखि थुना वा कैदमा रहेका व्यक्ति बाहेक अरूलाई बाटाका म्याद बाहेक चौबीस घण्टा भन्दा बढी हिरासतमा राख्नु पर्ने भएमा जेलरले मुद्दा हेर्ने अधिकारीको अनुमति लिई बढीमा सात दिन सम्म थप हिरासतमा राख्नु हुन्छ ।

२७. **नियम बनाउने अधिकार** : (१) नेपाल सरकारले यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वित गर्न नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) ले दिएको अधिकारको सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी ती नियमहरूद्वारा खासगरी देहायका कुराको व्यवस्था गर्न सकिनेछ :-

(क) थुनुवा र कैदीहरूको कारागार भित्र प्रवेश नियन्त्रण एवं छुटकारा,

(ख) थुनुवा र कैदीहरूको वर्गीकरण,

(ग) थुनुवा र कैदीहरूलाई सरकारीया खर्चबाट दिइने लुगा, सिधा सहित अन्य सुविधाहरू,

(घ) थुनुवा र कैदीहरूले वा निजहरूसित अरूले भेटघाट वा पत्र व्यवहार गर्ने व्यवस्था,

(ङ) थुनुवा र कैदीहरूले दिएको निवेदनपत्र, दरखास्त, उजूरी, प्रतिउत्तरपत्र वा पुनरावेदनपत्र सम्बन्धित अड्डा वा अदालतमा चलान गरी पठाउने व्यवस्था,

(च) थुनुवा र कैदीहरूको चाल चलनको रेकर्ड राख्ने, असल चालचलन भएकाको सजाय छोट्याउने व्यवस्था एवं अधिकार,

(छ) थुनुवा वा कैदीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य, सदाचार एवं आर्थिक हित सम्बन्धी व्यवस्थाहरू,

नेपाल कानून आयोग

(ज) थुनुवा वा कैदी भाग्न लागेको वा कारागार भित्र उपद्रव वा अशान्ति गरेको अवस्थामा निजहरू उपर हातहतियारको प्रयोग गर्ने व्यवस्था,

(झ) कारागार भित्र वा कारागार बाहिर कुनै मालसामान ल्याउन लैजान निषेध गर्ने व्यवस्था,

(ञ) थुनुवा वा कैदीलाई चलान गर्दा वा ल्याउँदा लैजाँदा गर्नुपर्ने व्यवस्था एवं कारवाई,

(ट) ✔प्रमुख जिल्ला अधिकारी वा निजको असिष्टेण्टले कारागारको जाँच गर्दा वा गरिसकेपछि गर्नुपर्ने व्यवस्था एवं कारवाई,

(ठ) जेलरले दफा २२ को उपदफा (२) अन्तर्गत कुनै थुनुवा वा कैदीलाई सजाय गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यप्रणाली एवं त्यस सम्बन्धमा राख्नु पर्ने किताब बारे,

(ड) असाध्य बिरामी परी वा अरू कुनै कारणले कुनै थुनुवा वा कैदीलाई छाड्नु पर्ने अवस्थामा गर्नुपर्ने कारवाई ।

२८. **खारेजी** : देहायका प्रचलित नेपाल कानुन खारेज गरिएको छ :-

(क) मुलुकी ऐन खोर झ्ेलखानाको महल,

(ख) खोर झ्ेलखाना विषय भएको गैह्र सवाल सनद,

(ग) मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्तको महल ५१ नम्बर ।

नेपाल कानुन आयोग

✔ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०४८ द्वारा संशोधित ।

द्रष्टव्य:

१. नेपाल कानुन (संशोधन) ऐन, २०२४ द्वारा रूपान्तर भएका शब्दहरू :-
   (क) "जेल" को सट्टा "कारागार"
   (ख) "गजेट" को सट्टा "राजपत्र"
   (ग) "अफिस" को सट्टा "कार्यालय"
   (घ) "रिपोर्ट" को सट्टा "प्रतिवेदन"
   (ङ) "पुलीस" को सट्टा "प्रहरी"

२. स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२२ द्वारा रूपान्तर भएका शब्दहरू :-
   (क) "बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेट" को सट्टा "अञ्चलाधीश"
   (ख) "गढी, गौंडा वा गोश्वारा" को सट्टा "अञ्चाधीश कार्यालय"

३. केही नेपाल कानुन संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ बमोजिम रूपान्तर भएका शब्दहरू:-
   "श्री ५ को सरकार" भन्ने शब्दको सट्टा "नेपाल सरकार" ।